

Acht wetenschappers over de bewijzen van schepping en evolutie

Gert Kwakkel | beeld nasa en nd

29 februari 2016, 03:00

André Zwartbol

Schepping, evolutie, wetenschap. In de krant wordt over deze onderwerpen vaak heftig gediscussieerd. Voor het Nederlands Dagblad was dat aanleiding een aantal belangrijke deelnemers aan dat debat uit te nodigen om met elkaar een goed gesprek te voeren. De deelnemers zijn vier natuurwetenschappers (René Fransen, Cees Dekker, Chris Kruse en Gert Jan Veenstra), twee filosofen (Henk Jochemsen en Roel Kuiper) en twee theologen (Gert Kwakkel en Gijsbert van den Brink). Startpunt voor de discussie is de steeds grotere stelligheid waarmee de evolutietheorie wordt geponereerd.

Roel Kuiper:

‘Christenen hebben altijd reserves gehad bij de aanvaarding van de evolutietheorie in het besef van de voorlopigheid van onze kennis. Er is nog altijd veel uit te leggen door hen die deze theorie aanvaardden. Maar vandaag staan er christenwetenschappers op die met grote stelligheid iets anders beweren. Niet alleen dat de theorie bewezen is, maar ook dat we voortaan de Bijbel anders moeten gaan lezen. Tot in een kinderboek aan toe. Ik stoor me aan die stelligheid. Zo van: wij weten het nu. Daarmee gaat de wetenschap heersen. En veel wetenschap is interpretatie.’

Gert Jan Veenstra:

‘Elke wetenschap bevat óók interpretatie. Mee eens. Maar als je zegt: dit is ook ‘maar een interpretatie’, dan is dat te kort door de bocht. Natuurwetenschappelijk, qua biologie, kom je daar niet mee weg. Het is prima om kritische vragen te stellen bij wetenschappelijke theorieën, maar dan moet je inhoudelijk ingaan op de wetenschap. Als je het houdt bij ‘het is maar interpretatie’ ben je vooringenomen bezig.’

Gert Kwakkel:

‘Ik zal niet zeggen: het is ‘maar’ een interpretatie. Als het DNA wijst in de richting van een gezamenlijke voorouder, dan moet je met dat gegeven werken. Dat is plausibel. Die gemeenschappelijke voorouder is een verklaringsmodel, maar je hebt het niet empirisch waargenomen. Bedenk dat je aannames maakt, dat je een model gebruikt. Om heel terechte redenen werk je in de natuurwetenschap niet met God, terwijl je wel weet en gelooft dat Hij er is. Dat betekent dat je er in de feiten die je gebruikt, iets van reductie zit, dat er iets achterwege blijft. In die zin noem ik het interpretatie.’

Gert Jan Veenstra:

‘Waarom noemen wij de evolutie een feit? Omdat de feiten uit de wetenschap zo overweldigend zijn, dat we alternatieve verklaringen als niet plausibel en niet toereikend beschouwen. Dat de aarde een bol is en geen platte schijf, is bijvoorbeeld ook ‘maar’ een interpretatie, maar wel een die op zo veel bewijs en waarneming rust, dat het alternatief vandaag de dag niet serieus genomen kan worden. Op een gegeven moment maak je dan de stap dat het meer is dan een model, dat je zegt: zo zit het.’

Jochemsen:

‘Ik denk dat we verschil moeten maken tussen evolutie als patroon, als proces en als mechanisme. Dat patroon betekent dat er op diverse terreinen, zoals bij fossielen maar ook in DNA-structuren, een ontwikkeling van lager naar hoger zichtbaar lijkt. Dat patroon heeft zich duidelijk in de biologie aangediend. Als proces – hoe die patronen tot stand zijn gekomen – is het maar beperkt waarneembaar.

En een toereikend verklaringmechanisme – dus hoe bijvoorbeeld een vis zich ontwikkelt tot een vis met pootjes – is er mijns inziens niet.’

Cees Dekker:

‘Dus als patroon – een oude aarde, waar opeenvolgend verschillende diersoorten te zien waren – zijn we het eens. Met de sterkte van een feit.’

Al die gegevens dringen mij als gelovige de vraag op: hoe lees ik de Bijbel? Doe ik dat op de juiste wijze?’

Chris Kruse:

‘Ook ik ben natuurwetenschapper. Over het patroon zijn we het eens. Waarom is evolutie de enige verklaring voor dit patroon? Waarom kun je niet zeggen: er is een Schepper die van dezelfde grondbeginselen gebruikmaakt? Waarom is evolutie de enige mogelijke verklaring waardoor je zo stellig zegt: zo is het en daarom moeten we de Bijbel en de theologie op een andere manier gaan gebruiken?’

Gert Jan Veenstra:

‘Bij wat Jochemsen ‘patroon’ noemt, vraag ik me af of je je rekenschap geeft van de details: hoe de code van genen eruitziet, op miljoenen posities in het DNA waar in principe ook iets anders had kunnen staan zonder gevolgen voor het functioneren. Als je de evolutietheorie niet accepteert, zou je moeten aannemen dat God mens en dier afzonderlijk heeft gemaakt zonder gemeenschappelijke afstamming, maar daarbij een gemeenschappelijke voorouder in gedachten had en de soorten zo heeft gemaakt dat het lijkt alsof er een gemeenschappelijke voorouder was, tot in de kleinste details van het DNA aan toe.’

Gijsbert van den Brink:

‘Wat ik raar vind, is dat die relativiteit van wetenschap alleen wordt opgevoerd als het gaat om de evolutietheorie.’

Roel Kuiper:

‘Dat gebeurt niet alleen bij de evolutietheorie. We hebben in de afgelopen jaren de kredietcrisis meegemaakt en gezien hoezeer de economische wetenschap is overschat. Ik zeg bij de evolutie niet: het is ‘maar’ een theorie. Maar ik zeg wel bijvoorbeeld dat het te simpel is, op basis van de waarneming van samenhang in het DNA, gemeenschappelijke voorouders te veronderstellen. Dit is te lineair. Er zijn te vaak te grote verklaringen op basis van te weinig feiten.’

René Franssen:

‘Ik denk dat vanuit de filosofie de natuurwetenschappelijke bewijskracht wordt onderschat. En dat doe ik met alle besef van de beperktheid van de wetenschap.’

Gijsbert van den Brink:

‘Ik deel die beperktheid van ons kennen, waarover Kuiper spreekt. Maar op een gegeven moment hebben theorieën zo’n sterke plausibiliteit, dat je je er serieus rekenschap van moet geven.’

Roel Kuiper:

‘Dat voorlopige karakter van wetenschap moet je tot het einde toe proberen vast te houden. We moeten verschil maken tussen empirisch inzicht en Bijbels inzicht. Kennis blijft altijd voorlopig. De grootste theorieën blijken zich altijd weer te ontwikkelen. Voor mij is de Bijbel dan de toetssteen.’

Gijsbert van den Brink

‘Mee eens. Alleen: ook de Bijbel staat niet los van interpretatie en onze interpretaties dáárvan zijn dus evenzeer voorlopig. En dan spreek ik nota bene de belijdenis van de kerk – Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 7 – na.’

Henk Jochemsen:

‘Mijn grote vraag is: hoe breng ik Gods scheppend handelen in verband met een wetenschappelijke evolutietheorie?’

Gert Jan Veenstra:

‘Een van de probleempunten is dat de gedachte leeft dat het accepteren van de evolutie tot een kleinere God leidt. Dat is een consequentie die ik niet accepteer. God is groot voor mij. Als Hij zijn handen van de wereld aftrekt, dan zouden alle natuurwetten tot niets gereduceerd worden. Dus voor mij speelt dat niet.’

Gert Kwakkel:

‘Bij natuurwetenschappelijke verklaringsmodellen speelt God vanwege de spelregels van de wetenschap geen actieve rol. Maar is het dan niet fout om die manier van denken door te trekken tot buiten de natuurwetenschappelijke verklaringsmodellen, zodat je God helemaal niet meer als handelend ziet bij het ontstaan en de ontwikkeling van de aarde? Ik snap dat je in wetenschappelijk werk niet opeens God kunt invoeren, maar je gelooft wel dat Hij er is en iets doet.’

Gert Jan Veenstra

‘Het kernpunt van het geloof in een almachtig God is dat Hij bij alles betrokken is. Daarvoor maakt het niet uit of we het wetenschappelijk kunnen beschrijven. Het is een geloofsuitspraak: God doet de zon opgaan. Je kunt berekenen wanneer Hij dat zal gaan doen op elk punt van de aarde, maar dat doet er toch niets aan af?’

Wie God niet in verband kan of wil brengen met wat we wetenschappelijk weten, ontdoet God van zijn eeuwige kracht en goddelijkheid. Je moet het omdraaien: alles wat er is of wat er was, is van God. Als dan blijkt dat de aarde en het leven erop een bepaalde geschiedenis heeft, en dat we die geschiedenis ten dele kunnen reconstrueren, wie ben ik dan om te vinden dat God dat niet zo gedaan mag hebben?’

René Fransen:

'Laat ik een voorbeeld geven. Ik geloof niet dat Adam per se de eerste mens was, maar dat doet voor mij niets af aan de openbaring uit Genesis 3, waar staat dat er scheiding is opgetreden tussen God en de mens. Waarom zou een combinatie van die twee problematisch zijn? Ik heb er geen moeite mee. Dat noem ik de beperktheid van ons kennen.'

Chris Kruse:

'Omdat je gelooft dat de Bijbel ons niet alles geopenbaard heeft?'

René Fransen:

'Inderdaad.'

Henk Jochemsen:

'Als je probeert de Bijbel en de gangbare evolutietheorie met elkaar te verenigen, kom je in een spanning terecht.'

Kwakkel:

'Eens. Als ik als exegeet lees, lukt het ook mij niet om een geheel te maken van wat ik in de Bijbel lees en in de wetenschap zie. Dat geeft theoretisch óók enige ruimte om te zeggen: misschien heeft God het wel op de evolutiemaniër gedaan. Alleen, dat kan ik niet uit de Bijbeltekst halen.'

Cees Dekker:

'Ik vind het onze verantwoordelijkheid om te harmoniseren. Er is één God, die de auteur is van Woord en wereld. We moeten die twee bij elkaar brengen. Dat is onze taak zoals we hier als groep natuurwetenschappers en theologen/exegeten samen zitten.'

Gert Kwakkel:

'Hebben wij daar toegang toe?'

Cees Dekker:

'Ja, via de schepping en via het Woord.'

Gert Kwakkel:

'Zijn natuurwetenschap en geloof geen ongelijkvloerse kruising? Bij de een doet God mee en bij het andere niet.'

Henk Jochemsen:

'In de wetenschappelijke modellen is God methodisch buitengesloten. Die modellen weer in een harmonisch verband brengen met Gods handelen is niet zo eenvoudig.'

Cees Dekker:

'Het christelijk geloof biedt een wereldbeschouwing die een perspectief geeft op allerlei zaken: God, de mens, moraal, de Bijbel, wetenschap en nog veel meer. Die metafysica gaat inderdaad boven de fysica uit. Wetenschap zelf is een ambacht met een strak gedefinieerde methodiek, waarin je je beperkt tot waarnemingen, wiskundige modellen et cetera. Maar dat sluit helemaal niet uit dat God de Schepper en onderhouder is van deze wereld. De wetenschappelijke methode zegt daar gewoon niets over.'

Chris Kruse:

'Als ik Genesis 1 lees en ik laat het op me inwerken wat ik in de natuurwetenschappen lees, dan is mijn indruk dat Genesis 1 een perfecte aanvulling is op wat we uit de wetenschappen weten. God heeft vijf keer ingegrepen en Hij zag dat het goed was. Dat gaat precies over die dingen waarvoor wetenschappelijk nog geen zweem van bewijs is. Bijvoorbeeld hoe leven kan ontstaan. Als ik Genesis 1 lees, geeft me dat als natuurwetenschapper een heerlijk gevoel. Wat is daar mis mee?'

René Fransen:

'Ik ben het deels met je eens dat God het heeft gedaan, maar wat betekent dat? Dat kan heel goed betekenen dat Hij dat op een manier heeft gedaan die wij niet als een manier van God herkennen. Een natuurlijke verklaring sluit het ingrijpen van God niet uit.'

Cees Dekker:

'Ik zou graag van de theologen horen of en hoe de evolutie van het leven verenigbaar is met Gods schepping, waarover we lezen in de Bijbel.'

Gijsbert van den Brink:

'Je moet geen wetenschappelijke gegevens inlezen in de Bijbel. Zo zijn die teksten niet bedoeld. Voor mij is richtinggevend dat de Bijbel ons gegeven is met het oog op ons heil. Dus ik denk dat je de Bijbel theologisch moet lezen: met het oog op onze relatie tot God en Gods relatie tot ons. Zo lees ik ook Genesis 1. Als je het zo leest, is er een grote mate van verenigbaarheid mogelijk met wat de natuurwetenschappen te

melden hebben.'

Roel Kuiper:

'Dan heb je de openbaring dus versmald. Ik vraag me af of je dat staande kunt houden. De Bijbel vertelt ook over Gods grootheid, majesteit, soevereiniteit, zijn ordenende hand in heel de schepping, Hij heeft de wereld toebereid, zegt de Schrift. Daar spreekt iets heel zorgvuldigs uit. Gods aandacht gaat verder dan ons persoonlijk heil. God wil zijn schepping verlossen. Dat gegeven werpt ook licht op zijn zorg voor de schepping en is wat mij betreft onverenigbaar met de evolutietheorie. Ik snap niet dat je die aanvaardt.'

Gijsbert van den Brink:

'Ik zie niet in waarom die soevereiniteit, zorg en liefde van God, die inderdaad uit de Bijbel spreken, onverenigbaar zouden zijn met de evolutietheorie. Die hoeven er immers niet minder op te worden wanneer blijkt dat God de wereld stapsgewijs heeft toebereid. Integendeel: wat is Hij al lang met ons bezig! Hij doet het kennelijk echt op zijn manier, die onze voorstellingen te boven gaat.'

Roel Kuiper:

'Ja, maar de implicaties daarvan – bijvoorbeeld dat Adam en Eva niet het eerste mensenpaar zouden zijn – dat maak ik niet mee.'

Henk Jochemsen:

'God kan ingrijpen op een manier die uitgaat boven de natuurwetenschappelijke wetmatigheden. Denk maar aan het wonder van de vermenigvuldiging van de broden. Waarom kan Hij ten aanzien van het ontstaan van de aarde niet ook op een vergelijkbare manier dingen gedaan hebben die toegesloten zijn voor de wetenschap?'

Cees Dekker:

'Het antwoord is: ja, dat zou Hij hebben kunnen doen, dat geloof ik zeker. Maar de vraag is: deed Hij dat ook op die manier?'

Henk Jochemsen:

'Zou dat voor de theologie niet veel plausibeler zijn? Ik zou het heel fijn vinden als we allebei zouden zeggen dat er een stuk onwetendheid bij ons zit, en dat we niet de pretentie hebben dat we een natuurwetenschappelijk verhaal sluitend kunnen krijgen, en dat we daar in ieder geval grote vraagtekens bij hebben. Dan denk ik dat we al heel veel gewonnen hebben.'

Cees Dekker:

'Natuurlijk weten we niet alles en blijven er vragen over. Maar als ik kijk naar de data die ik wél kan begrijpen – de leeftijd van de aarde, de sterren, de biologische soorten – dan kom ik tot de conclusie dat Hij de wereld geschapen heeft via evolutie.'

Henk Jochemsen:

'Als je ziet wat de spanningen zijn tussen de evolutiewetenschap en de Bijbel, waarom is het dan niet aanvaardbaar om te zeggen: er is een natuurwetenschappelijk beeld, maar dit geeft geen totaalbeeld; de volle werkelijkheid kent dimensies die in het wetenschappelijke beeld niet passen? Je geeft daarmee aan dat onze wetenschappelijke kennis beperkt is.'

Gijsbert van den Brink:

'Er is meer dan het wetenschappelijke verhaal te vertellen. Ik zie niet waarom dat de Bijbel zou bijten. Laat zien dat de gegevens die we voor ons hebben, een christelijke interpretatie nodig hebben. Dat kan hoop bieden. Maar laten we niet de gegevens zelf aanvechten, want dan doen we geen recht aan het wetenschappelijk onderzoek.'

Roel Kuiper:

'In het evolutionaire model zijn de dood en het sterven noodzakelijk voor ontwikkeling. Daar wringt iets met het Bijbelse scheppingsverhaal. Verder vind ik dat de aanname in de evolutietheorie dat er een geleidelijke ontwikkeling is van aap naar mens, strijdt met wat in de Bijbel staat over de schepping van de mens. Er wordt in het scheppingsbericht nadruk gelegd op het unieke van de mens. Kijk bijvoorbeeld eens naar de schepping van de vrouw, hoe zij bij de man wordt gebracht. Moeten we die verrukking van de ene mens over de ander dan maar niet zo letterlijk nemen? Hier gebeurt echt iets unieks. Dat zijn gegevens die weerstand bieden tegen de implicaties van de evolutietheorie.'

Henk Jochemsen:

'Laat het probleem tussen wat de Bijbel zegt en wat de evolutiewetenschap zegt, staan. Als iets dat schuurt.'

Cees Dekker:

'Nee, je moet het voor christenen juist niet tegenover elkaar laten staan, maar je moet het bij elkaar brengen.'

René Franssen:

'Het mag best schuren. Ik geloof dat Genesis ons iets unieks vertelt over de relatie tussen God en mens, en tussen mensen onderling. Dat accepteer ik zonder aarzeling. Maar daarvoor hoef ik Genesis 1-3 niet als een naar moderne maatstaven historisch accurate beschrijving van de schepping te lezen. Volgens mij zijn er goede redenen vanuit de tekst zelf en vanuit de natuurwetenschap om dat niet te doen.'

